

KAPITOLA LITERÁRNÍ DRUHY A ŽÁNRY – ÚVOD

(několik termínů na úvod a 4 prozaické žánry)

Literární druhy = literární rody = literární druh je tvořen skupinou literárních textů, které jsou spojeny komplexem významů, odkazujících k určitému autorskému estetickému postoji k látce; jednodušeji: literární druh je vytvářen soustavou vlastností, které pokládáme za důležité pro určitou skupinu děl

- poetika už od dob Aristotelových rozlišuje 3 lit. druhy: lyriku, epiku, drama.

Epiku autor tvoří tehdy, zobrazuje-li objekt v jeho proměnách (událost), a tímto obrazem (dějem) vyjadřuje své estetické hodnocení objektu. Jednoduše: v epice jde vždy o děje a události. Epika je literární druh syžetový (má syžet). Obvyklá forma epiky je dnes próza, dříve byla větší míra veršované epiky.

Epiku můžeme třídit:

Velká – hrdinský epos, román, střední – novela, romaneto, povídka, pohádka, pověst, drobná – anekdota, bajka, parabola, exemplum aj.

Lyriku autor tvoří tehdy, když zobrazuje stav svého nitra ve vztahu k objektu. Literární druh nesyžetový. V popředí stojí subjekt.

Často epické dílo obsahuje i lyrické prvky – pokud jsou zde zařazeny systémově a je jich dost, mluvíme o **lyrickoepických útvarech** (např. poema – veršovaný útvar, který má děj, ale obsahuje i větší lyrické pasáže popisné a úvahové)

Drama – zobrazovaný děj se prezentuje jako přímé prožitky dramatických postav

Literární druhy se nesmějí zaměnit s triádou **žánrových forem**:

poezie – próza – drama. (Uvědomme si, že poezie nerovná se lyrika,

protože známe i poezii epickou, naopak próza může být nikoli epická, ale lyrická, apod.)

Genologie = disciplína literární teorie, studující problematiku literárních druhů a žánrů, jejich vznik, vývoj, proměny poetiky

Žánry umělecké literatury = skupiny literárních děl, jež se vyznačují společnými rysy poetiky, především podobností kompozičních postupů, určujících příslušnost textu k jednomu ze tří základních literárních druhů. Žánry rozlišujeme lyrické – nesyžetové a syžetové (epické a dramatické).

Texty lze hodnotit i podle autorova estetického **postoje k látce a celkového uměleckého záměru**. Pak můžeme mluvit o žánrech např. tragických (balada, tragédie, elegie), komických (anekdota, fraška, humorná povídka), vznešených – patetických (óda, hymnus), idylických (sentimentální povídka...) – a nerozlišujeme u nich příslušnost k literárnímu druhu.

Další členění žánrů může proběhnout podle zaměření tematického či látkového: milostná báseň, historický román, přírodní lyrika, román ze současnosti apod.

Uplatňuje se i hledisko rozsahu – žánry velké, střední, drobné. Jako žánry se někdy označují i ustálené způsoby architektoniky – např. žánr sonetu, žánr epigramu...

Žánry se často mísí, autoři volí mísení žánrů s estetickým záměrem.

Román = druh: epika, výrazová forma: próza, epika velká; velký prozaický epický žánr, zachycující širokou oblast jevů, událostí,

společenských vztahů a psychologických situací; fabule je široce rozvětvená, řada vedlejších motivů, epizod, více postav.

Moderní román se často označuje podle látky, kterou zpracovává (venkovský, městský, historický, psychologický, dobrodružný, detektivní, biografický aj.) – toto označení ale plně nevyjadřuje strukturu a téma díla (často jeden román spojuje námětů několik). Pojmenování se může odvíjet i od kompoziční zvláštnosti (román-fejeton, román v dopisech apod.).

Novela = epický prozaický žánr zpravidla středního rozsahu; jedná se o poutavý příběh s výraznou pointou, na rozdíl od románu omezuje popisy a epizodické děje, má dramaticky sevřenou dějovou konstrukci, menší množství postav, omezený čas děje.

Povídka = prozaický epický žánr středního či drobného rozsahu (mikropovídka); nekomplikovaný syžet (1 dějová linie, krátký čas děje, 1 protagonista, málo vedlejších postav), děj směřuje k jedinému účinku, není na rozdíl od novely dramatický, nemá tak rychlý spád, nemívá výraznou pointu, obsahuje více popisných pasáží.

V moderní literatuře se často mísí rysy novely a povídky (např. povídka má dramatický děj a výraznou pointu).

Romaneto = specificky český žánr, jehož tvůrcem je Jakub Arbes, pojmenoval ho Jan Neruda (znamená „malý román“); žánr střední epiky, próza s fantaskními prvky, obsahující zdánlivě iracionální záhadu, která má však nakonec racionální vysvětlení. Základem syžetu je odhalování záhady. Přestože rozuzlení je racionální, rozvíjí emoce a představy. Má rysy novely i románu: zpravidla jeden ústřední motiv, omezený okruh postav, ale může obsahovat rozsáhlé popisné či úvahové pasáže a mít až románový rozsah.

